

Ahmet Murat Aytaç ve Sarp Balcı
Ankara Üniversitesi SBF Siyaset ve Sosyal Bilimler ABD

**Türkiye’de ‘Şansın Terbiye Edilişi’ne Geçiş:
*Mehmed Cavid Bey’in İhsaiyat kitabı***

Bir dizi nedene bağlı olarak Türkiye’de düşünce tarihi çalışmaları son on yıla kadar oldukça sınırlı kalmıştır. Son dönemde, özellikle II. Meşrutiyet Dönemi üzerine yapılan çalışmalar bu alandaki boşluğun doldurulmasına katkıda bulunma adına önemli mesafe alınmasını sağlamıştır. Anılan dönem; Cumhuriyet tarihinin fikri arka planının oluştuğu, Türkiye’de modern devlet inşasının temellerinin atıldığı ve birey toplum ilişkisinin kökenine dair akıl yürütme tarzlarının iç içe geçtiği bir zaman dilimini işaret etmektedir. Bu dönemin en önemli siyasi figürlerinden ve dönemin iktidar partisi konumundaki İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin değişmez Maliye Nazırı Mehmed Cavid Bey’in yazdığı *İhsaiyat* kitabı, bu dönüşümün karakterini ortaya koymak bakımından önemli ipuçları taşımaktadır.

Sanayi devrimi İstatistik disiplininin doğuşunu bir zorunluluk haline getirmiştir. Artık sadece saymak yetmez, tasnif etme de zorunlu bir eylemdir. Hantal veriler yerine bu verilerin ne anlama geldiği üzerine düşünmek kaçınılmaz hale gelmiş, veri toplama teknolojilerinin yanında düşünme teknikleri de bir ihtiyaç olarak belirmiştir. Akıl yürütme tarzının gelişmesi, bir toplumun ne olduğu hakkındaki daha geniş kapsamlı sorularla yakından ilişkilidir. İstatistiğin ortaya çıkışıyla yığınların sayılarla ifade edilişi, normalin ve anormalin tanımlanması, norma bağlı olarak denetleme imkân ve araçlarının bir zorunluluk algısıyla bütünleşmesi ve standardizasyon fikri yaygınlaşmıştır. Artık yalnızca mallar üzerinde değil, nüfus üzerinde, dolayısıyla yaşam ve ölüm üzerinde iktidar teknolojileri etrafında düşünmek merkezi yönetimlerin ilgi odağı haline gelmiştir. Bu kapsamda, günümüzdeki anlamıyla ilk nüfus sayımının II. Meşrutiyet döneminde yapılması bir rastlantı değil, yaşanan dönüşümün önemli göstergelerinden birisi olarak kabul edilmelidir.

Türkiye’de bilim ve iktidar ilişkisinin kökenleri üzerine düşünürken, Mehmed Cavid Bey’in kitabı, modern iktidarın düşünme pratiğinin bu coğrafyada kökleşmesi üzerine akıl yürütmede göz ardı edilemeyecek bir kapı açmaktadır.